

krajine je vnesel sanjave vizije, ki so komaj razločljive in se zde že kar fantastično zasenčene.

Zadnji ilustraciji je izdelal domačin Črtomir Frelj, ki je nekoliko ekspresivno pa vendar dovolj realistično poslikal šaljivi zgodbi o trmastem »Krucmanovem juncu« in o starem možu, ki je na vprašanje ali kot Bohinjec zna plavati, odgovoril: »Ne vem, če še znam.« Z izrazito slikarskim pristopom je popestril repertoar zbranih ilustracij.

Zadnja zgodba med izbranimi pripovedmi »Hud čas je vpil« oz. »Čas je prišel, človeka pa ni« je, kakor prva, brez ilustracije.

Kot predstavnica Zveze društev slovenskih likovnih umetnikov, ki je knjigo založila, je o »Bohinjskih pripovedih v podobi« pisala Judita Krivec Dragan. Spremno besedo »Bohinjskim pravljicam na pot v svet« je napisala Marija Cvetek. »Posvetitev« pa Jože Dežman.

Resnično umetniška izdaja zbirke bohinjskih povedk, oz. »pravljorc«, kot jim pravijo domačini, ni namenjena le otrokom pač pa, morda predvsem, odraslim. V njej ni pravljic in zgodbic, ki bi otrokom pričarale pravljčni svet, predstavljene so povedke, kot so se ohranile, ali pa na novo nastale dandanes, zato so lahko tudi okrnjene, morda se zde suhoparne, in vendar nosijo v sebi svoj, bohinjski pa hkrati davni svet. To je knjiga, ki jo lahko poklonimo komurkoli, še posebej tistim, ki so jim narečja bohinjskih vasi blizu, saj se je avtorica knjige, jezikoslovka Marija Cvetek, zelo potrudila, da jih je kljub zahtevnim glasovnim in izgovornim značilnostim približala bralcu in pripravila sicer poenostavljen, pa vendar zelo veren način zapisa teh govorov, kar je na koncu knjige kratko in jedrnato predstavila in razložila.

Monika Kropelj

TONE CEVC, Lončene posode pastirjev: sklede in latvice iz poznega srednjega in novega veka iz planin v Kamniških Alpah. Ljubljana, Založba ZRC, 2000, 124 strani z ilustracijami, tabelami, kartami in risbami

Tone Cevc, priznani slovenski etnolog, ki se že tretje desetletje intenzivno ukvarja z raziskovanjem bivalne kulture pastirjev na Slovenskem, nam v svoji raziskavi tokrat predstavlja lončene posode pastirjev. Avtor, s sodelovanjem arheologinje Janje Železnikar opredeljuje lončeno gradivo, najdeno v planinah Kamniških Alp (pod tem imenom avtor obravnava širše geografsko območje Kamniško-Savinjskih Alp). Vsebina je razdeljena na več poglavij. V poglavju Planine oziroma podpoglavju Planine v Kamniških Alpah v poznem srednjem in novem veku najprej predstavi dosedanje raziskanost, nato s pomočjo arheoloških in zgodovinskih virov osvetli zemljepisni, zgodovinski in etnološki

značaj planin v poznem srednjem in novem veku. Na podlagi arheoloških virov pa ugotavlja prisotnost človeka v visokogorju Kamniških Alp že od pozne bronaste dobe dalje.

Planšarstvo kot posebna gospodarska oblika izrabe planin pa naj bi se uveljavilo šele v srednjem veku.

Naslednje poglavje *Keramika* se deli na dva obsežna sklopa: *Najdišča in najdbe keramike v planinah* in *Časovna, tipološka in tehnološka podoba skled in latvic iz 15.–20. stol.* V prvem sklopu avtor seznanja bralca z načrti za arheološke raziskave planin, ki imajo v Švici in Avstriji že več kot 25-letno zgodovino, malo manj pa tudi pri nas. Leta 1999 je bilo prvič pri nas arheološko raziskano tudi novoveško najdišče z odkritjem pastirske kočice iz 17. stoletja na Veliki planini.

V tej razpravi je upoštevano lončeno gradivo, pridobljeno v planinah v zadnjih treh desetletjih bodisi z naključnimi najdbami na površini bodisi z načrtnim raziskovanjem v obdobju 1973–1995 ob pomoči jamarjev in krasoslovcev; večji del pa z arheološko-topografskimi pregledi planin v letih 1995–1999 s pomočjo manjših sond 0,5 x 0,5 m in globine pol metra.

V raziskavi se je avtor omejil predvsem na latvice in sklede, posode, ki so jih pastirji v planinah uporabljali pri predelavi mleka v mlečne izdelke. V študijo je zajetih več kot 80 lončenih predmetov.

Do sedaj znani viri kažejo, da so pasli živino konec srednjega in v začetku novega veka v več kot dvajsetih planinah.

V drugem sklopu pa avtor in arheologinja Janja Železnikar ob zelo natančni tehnološki in tipološki analizi skled in latvic izluščita dve osnovni skupini: 1. z izvihanim ustjem in 2. s pokončno oblikovanim ustjem (obe z več podskupinami) in s primerjanjem gradiva iz maloštevilnih drugih slovenskih raziskanih najdišč iz tega časa in raziskanih planin v Avstriji in Švici omenjeno gradivo tudi datirata.

Pomembna je ugotovitev, da lončenina, ki so jo pastirji uporabljali, ni posebna zvrst lončenine, ampak del širšega inventarja kmečke kulture. Časovno sta zajela keramiko od 15. do 20. stoletja.

V podpoglavju *Kje in kako so se pastirji oskrbovali z lončenino* avtor ob primerjalni analizi glede na fakturo izdelkov ugotavlja za nekatere primerke nastanek bodisi v gornjegrajsko-zadreckih ali kamniških lončarskih delavnicah.

V poglavju *Sklede in latvice v življenju pastirjev* pa skuša avtor ob primerjalni analizi virov iz 19. in 20. stoletja določiti vlogo oziroma uporabnost obravnavanih lončenih posod pri pripravi mlečne hrane, predelavi mleka v mlečne izdelke in pri shranjevanju mleka. Po številu in vrsti glinastih posod se da sklepati, kakšno je bilo planinsko gospodarstvo v določenem času.

Zadnje poglavje je pripravila arheologinja Janja Železnikar in obsega natančen kataložni zapis in risbe obravnavanih lončenih predmetov.

Knjiga ima tudi povzetek v nemškem jeziku izpod peresa Helene Ložar Podlogar.

Delo je opremljeno s številnimi barvnimi in črno-belimi fotografijami, preglednicami, zemljevidi in risbami.

Ta knjiga je velik prispevek k raziskavam poselitve slovenskih planin, ki se jim avtor posveča že vse svoje življenje in na tem področju tudi orje ledino v našem prostoru.

Tone Cevc je kot etnolog s konkretnim sodelovanjem arheološke stroke pri svojih raziskavah, z njeno specifično metodo raziskovanja in interpretacije gradiva, napravil odločilen korak k poznavanju lončenine preteklih obdobj.

Etnologi smo v preteklem obdobju s svojim načinom dela raziskovali predvsem keramično gradivo, nastalo v 19. in 20. stoletju, tako po nastanku kot uporabi vezano predvsem na podeželje. Tudi lončeno gradivo, ki ga hranijo etnološke zbirke slovenskih muzejev z redkimi izjemami ni starejše od 19. stoletja.

Arheološka stroka pri nas, z izjemo raziskovanja srednjeveškega naselja Otok pri Dobravi in celjskega gradu, v svoje delovno področje ni vključevala obdobj, mlajših od zgodnjega srednjega veka. V zadnjem desetletju 20. stoletja so se začeli tudi arheologi zanimati za obdobja visokega in poznega srednjega ter tudi novega veka.

Tudi potreba po interdisciplinarnem sodelovanju etnologov, arheologov, umetnostnih zgodovinarjev in zgodovinarjev je v strokovnih krogih vedno bolj prisotna. Korak k zblíževanju je bil storjen tudi na posvetovanju o preučevanju visoko- in poznosrednjeveške ter zgodnjersrednjeveške keramike na Slovenskem, ki ga je organiziral Narodni muzej v Ljubljani leta 1997.

Ivica Križ

LEOPOLD KRETZENBACHER, Der »Drache« als Stadtwappen in Ljubljana/Laibach und in reicher Erzähl-Überlieferung in den mehrsprachigen Südost-Alpen, v: Österreichische Zeitschrift für Volkskunde, Bd. 54/103, Wien 2000, str. 195–200

Članek se začne s sliko zmaja na ljubljanskem Zmajskem mostu, ki ga je fotografiral sam avtor 1998. Sledita kopiji dveh poštnih znamk z upodobitvijo »celovškega lintverna« (1997) in »dunajskega baziliska« (2000). S temi slikami uvede avtor svoj članek o mitičnem bitju, znanem izza antike, večkrat upodobljenem, predstavljenem z vseh stališč na razstavah (München, Dunaj) in obdelanem v raznih monografijah, v Ljubljani pa uporabljenem za mestni grb. Omenja tudi, da je bil ljubljanski Zmajski most zgrajen 1901 po načrtu G. Zaninoviča in da o zmaju v ljubljanskem grbu poroča Valvasor v svoji Slavi